

Slobodan Bodulić

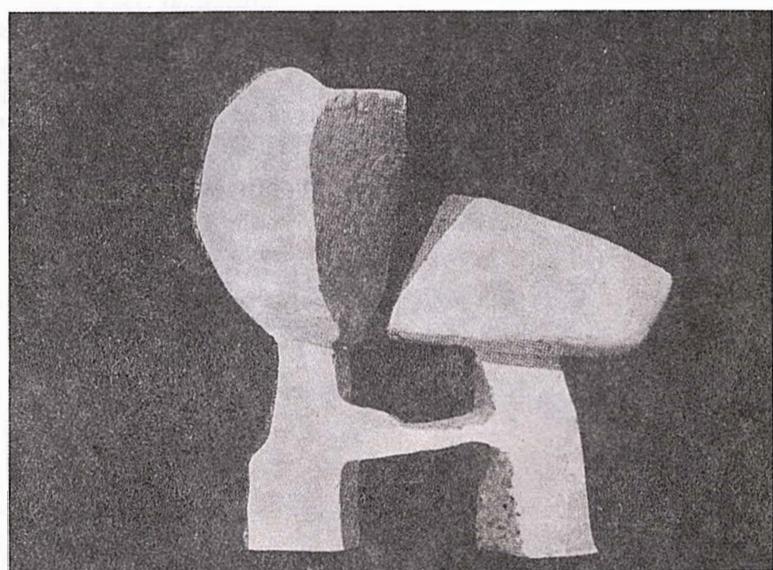
Tango

LIRSKA KANTILENA FLORIKE ŠTEFAN

Tragajući za širim književnim kontekstom poezije Florike Štefan, za njenim pesničkim krugom, za pesničkim srodnostima koje je sledila, koje su je određivale tematski (ljubav, rodoljublje, priroda) i motivski (smrt, prolaznost, evokacije mladosti), — bez namere da se poredi, — otkrivamo da se lirika Florike Štefan nahodi na velikoj (i u vrednosnom smislu) relaciji srpske poezije od Bramkove mladićke sete i »Đužića uvelačka« do karitativnog pesničkog angažmana Desanke Maksimović i tihog proticanja reka i vremena i reke vremena u stišanom, artizantnom, tamnom i dubokom glasu Stevana Raičkovića. Ne samo dve pesme — posvete prvoj (... takvu kćer ne ima niko...) i drugom, u »Satnici«, već lirska tekstura od emotivno najfinije grade, postupci, poetika, funkcija i svet pesme, kao i smisao toga sveta, — omogućavaju nam da razmišljamo o Floriki Štefan kao pripadniku one pesničke linije u srpskoj poeziji koja je ispevala duboke pesme o odlasku i nepostojanju slaveći život svim damarima, onim pesnicima koji su živeli za jedinu, svoju, zdravu, pagansku, religiju panteizma. To su stvaraoci molske zvučnosti, pesnici svetlosti i njenog gašenja, pesnici orfejske žudnje i zaokreta. To su, istovremeno, i najtanamiji pesnici Erosa. Eros i Tanatos uzajamno osvetljavaju njihove puteve odlaska.

I lirika Florike Štefan, kao da je pisana na odlasku, na rastanku. Upravo njena melanholična kantilena nastavlja uvek prisutni motiv rastanka u jednom krilu srpske poezije (rado ga nazivamo *stražilovskim*) nadajući se da će to imenovanje jednog rastanka moći da ponese svu razgranatost i lirsku pregnantnost poezije srca, života, prolaznosti).

»Satnica« je intonirana i kao sećanje (odnosno podsećanje, u čestom obraćanju poetskog subjekta drugom delatnom, saodnosnom licu) i kao oproštaj. Ljubav kao odanost življenju, ljubav kao smisao života, kao mogućnost trajanja spojiće u nostalgičnom, molskom odlaženju i sećanje i oproštaj. Paradoksalno je da čar nežnosti ovih stihova čine upravo pesme koje su istovremeno i pesme o ljubavi i pesme o smrti. »Satnica« se ostvaruje kao lirski monolog u jednokatrenskim rimovanim (ukršteno, najčešće, što nimalo nije slučajno) stihovima, izrečenim kao kroki trenutne impresije, slike, vizije, emotivnog stanja u rasponu od teške depresije do euforičnih zanosa, u jednom dahu i iskaznom zamahu, nepretencioznih, dnevničarski zaobeleženih, gde gde i patetičnih. U njima je tanana jedna i ranjiva duša koja podjednako strepi od surove jave oko sebe i grozomornih priviđenja u sebi, poetski subjekt sav od uzdržanog vriska i od zloslutnih ptica predosećanja, ali, takođe, ogrezao u svetu i ljubavi, u svetu ljubavi, koja je ovde čvrsta spona sa životom, svetlošću, trajanjem, u ljubavi koja je kao pružena prijateljska ruka, kao oporuka čovečnosti.

slobodan bodulić, tango

Ljubav je, inače, najviša Nauka i Mudrost Florikine pesme. Ljubav kao Eros u helenskom značenju ove reči, kao najviša ljudska mera i vrednost, kao saglasnost moralne, duhovne i čulne lepote. Ljubav kao davanje, kao materinstvo, plodnost, panhumanistički zagrljaj. Ljubav kao okrilje. Ali i otadžbina i zavičaj kao ljubavno okrilje. Materinstvo u lirskom podneblju ove pesme najtoplja je i najdraža ruka blagosti i smirenja, zdrava, paganska ruka uvek puna svežih životnih plodova.

Lirika Florike Štefan jeste ženska upravo u toj dimenziji otvaranja prema svetu, materinstva kao vrhovnog principa sveta, paganske priručenosti životodajnim utrobama, zemlji kao utrobi iz koje izbjaju sokovi života jači od pojedinačne prolaznosti. I na toj granici tih lamenata intime prelazi u snagu, u poverenje životu van našeg pojedinačnog trajanja. Tom ženskom principu, animi, onom kineskom jin, principu Velike Majke, pripada i moralna dimenzija dobrote ove pesme. Florika Štefan može reći, zajedno sa svojom velikom pesničkom posestrim Desankom Maksimović: »Moglo bi se zaključiti da je jedan od junaka mojih dela dobrota kao ljudska osobina«. Pored Erosa i Dobrota je jedan od glavnijih lirske subjekata Florikine pesme. Ali njen panhumanizam, slovenska blagost i zračnost, ali romanski racio i temperament uzimajući Eros kao Dobrotu i Dobrotu kao Eros staviće svakog onog ko bude razdvajao ove dve konstante njene lirike u situaciju onog koji vrši nasilje nad organskim estetsko-etičkim jedinstvom njene pesme.

Vernost određenim temama i motivima, istrajnost u opredeljenjima (ne samo emotivnim), i doslednost u ideološkim pripadnostima — značajna je osobnost u ispovednim lirskim storijama Florike Štefan. Ako je to tako, primetiće se, kako ova poezija uopšte postoji, pošto se ne menja u svim svojim bitnim relacijama tematskim i motivskim, a promene, traganja, eksperimenti, nove radikalne orientacije, uslov su postojanja poezije. Međutim, pesma Florike Štefan ima svoj unutrašnji nemir i reljef koji se ne može uvek prepoznati u sledećoj pesmi, uvek u gibanju, nijansom otvarajući novu perspektivu. Emotivni registar njene pesme vrlo je raznolik i bogat. Možda tematski i motivski pesnikinja svira na dve ili tri žice, ali virtuozu je i to dovoljno.

Može Florika Štefan, da gledajući u tri vredne Parke i klupku koje se sve više tanji, gledajući u sebe, svoja izvorišta i žile kucavice, — rezignira do prodornog bola, do vriska, do pada duhom, da piše melanholične, evokativne stihove odlaska, ali ne može, kad je reč o službi, o pripadnosti, o družbi o korenima i utočištima da ne pokaže visoku moralnu svest i čvrstinu. Interesantna je činjenica da su, bez malo, svi pesnici setnog štimunga, melanholične intime, tihog lamenta — bili čvrsti zagovornici pripadnosti tlu i istorijskom trenutku. I u slučaju Florike Štefan ova dva toka ne samo u ukupnom pesničkom delu već, prirodno, i u »Satnici« ne isključuju jedan drugi. Subjektivna raspoloženja i kolektivna opredeljenja mešaju se i nadvladavaju čas jedno čas drugo spojena, u »Satnici« na primer, središnjom grupacijom pesama o materinstvu (»Sve što imam«), ali uvek dosledno uznoseći etičku vertikalnu, stameni stočku uspravnost Florikine pesme. Ali između sugestije (i suggestivnosti) u intimističkoj grupaciji svojih pesama i nedvosmislenog značenja (u pesmama posvećenim kolektivnom osećanju) — — nesumnjivo je jača pesnička reč koja se odnosi na intimni svet poetese. Ali i identitet s kolektivom često se intimno doživljava i u tom slučaju takođe imamo ostvarene pesme.

Zapravo, problem identiteta se ne postavlja u lirskim ispovestima Florike Štefan. Poetski subjekt ovih stihova je u skladu sa sobom, svojim ljudskim usmerenjem, svetom oko sebe, svojim sentimenatom i svojim dužnostima, svojim utočištima. U svemu tome subjekt lako pronalazi otisak svoga lika, svoj smisao u svemu, sem u osećanju prolaženja života, u naslantu smrti.

U »Satnici«, i uopšte u poeziji Florike Štefan, ne smemo zaboraviti njene pesme o poreklu i zavičaju, o pređenom putu, o onom izranjanju iz mraka koje je svaki korak na svetlosnom usponu plaćalo svežom monetom krvi. Tu su i koreni njenih emotivnih veza koje se ne kidaju bez obzira koliko su napregnute, ali i koreni njenog ideološkog opredeljenja, i najviše, njenog dragocenog osećanja za aromu zavičajnog podneblja, za zdravu, svežu, ruralnu atmosferu njenog detinjstva. Jer to nije lirika okrenuta samo sebi, svojim ranama i bolovima. To je pesma sa svetom u sebi, sobom u svetu, sa vidokrugom oko sebe. Jer Florika Štefan ne prati samo svoju životnu i emotivnu tenziju i sudbinu, prolaznost svoga trajanja; izlaskе, podneva i sutone svojih sunaca, već i sudbinu svoga pokolenja, poratnog, akcijskog, — entuziastičkog pokolenja, valja naglasiti. I možda zato prošlost ima intenziviju svetlost, viši akcijalni nivo, čistiji emotivni trepet, lirski uzbudljiviju intonaciju. Prošlost je detinjstvo, senzacije koje se pamte, rastu i ili određuju i bogate životni put. Prošlost je zemlja porekla, plodnost i sigurnost materinskog neba zavičaja. Prošlost je oslonac za sadašnji trenutak koji, opet, ima puni značaj u lirici Florike Štefan. To je trenutak života koji se živi, intenzivno, sabirajući u sebi, kao u žizi, sve prošlo i buduće. To je i sadašnji trenutak angažovanog postojanja u društvu i istoriji postojanja koje projektuje svoje humanističke potencijale i u budućnost.

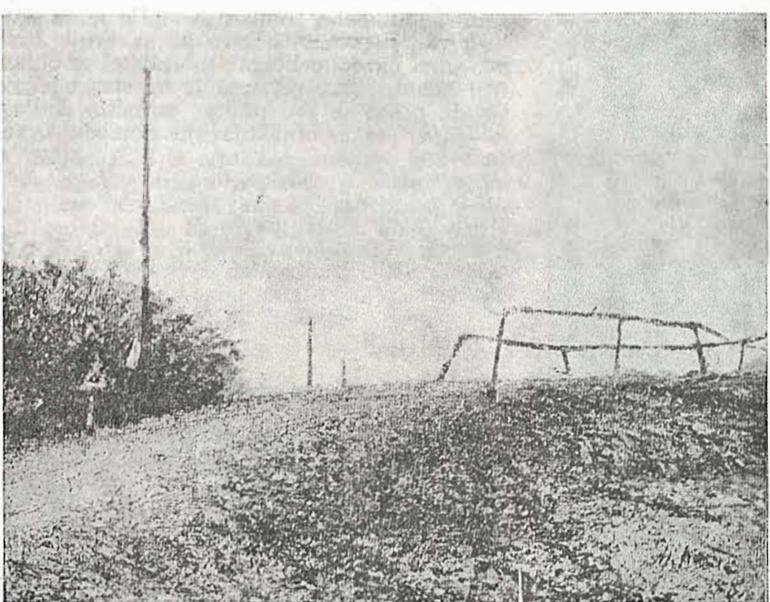
Kao i kod drugih pesnika ispovedne orientacije koji sviraju na harfi svoga senzibiliteta i u poeziji Florike Štefan *priroda* ima značajno mesto, ne samo kao okvir ili uvek moguća analogija za različita raspoloženja, ne samo kao izvor slika i metafora, već dublje, kao paganska organska sraslost čoveka sa prirodom, i u smrti. Po Floriki Štefan pesnikovo pozvanje je govoriti o suncu, o svetlosti, onoj oko nas, kao i onoj u nama. Najviše: u nama. Ta svetlost je ljudski jasna i prozirna, panteistička. Ljubav je u pan-teosu, kao i priroda, jaka kao ona.

Lirski krug Florike Štefan približava se svom početku zatvarajući se, kvalitativno drukčiji. Ali to nije krug iz kojeg izlaska nema. To, takođe, nije krug okrenut sebi, definitivno tuđ svemu. Ljubav i humanitet tangente su ovoga kruga koje ga otvaraju na svaku tačku luka. U poslednjim pesničkim knjigama krug otvara, novu ljubav, novo tematsko otkriće u poeziji Florike Štefan — materinstvo. Ali, pesnikinja se neće libiti da i tu unese otvoreno, nedvosmisleno, novo vezivno tkivo: rodoljublje, imenujući tako i pesmu, dokazujući time da su sve ljubavi u njoj u njenoj poeziji u jednom neraskidivom izražajnom, emotivnom, tematskom, lirskom jedinstvu. Ottuda, možda pravog otkliziranja u lirici ove pesnikinje i nema. Njen lirski dnevnik, u poslednjim zbirkama u katrenskim minijaturama, ta tanana hronologija srca i vremena: i onog koje registrujemo kao istorijsko, ili političko, ili onog koje otiče iz naših vena — nepotrebno je ciklično organizovati. Ova lirika je celina svojom ukupnošću, ne ukupnošću svojih delova. Ona je celina svojom tematskom i motivskom isprepletanošću, kao i emotivnom i idejnom opredeljenošću.

Pitanje koherencije tzv. ispovedne lirike posebno je pitanje. Ispovednu liriku često nećemo zateći u strogoj, dosledno zaokrugljenoj, cikličnoj organizaciji. Naći ćemo, često, varijacije na istu temu, više sličnih impresija koje registruju nijanse sentimenta. Doživećemo ispovednu liriku kao emotivnu hroniku prolaženja kroz život, ili prolaženja života. Možda je smisao ove lirike da zabeleži čar emotivnog trenutka, određeno, kratkotrajno, emotivno stanje, kao čudljivu igru oblaka, ali i da dà poetušku težinu tom trenutku, tom stanju. Sve to ne zahteva stegnutu konstrukciju ciklusa, već labaviju organizaciju, eventualno na tematskom planu. I upravo u poeziji Florike Štefan možemo govoriti o tematskoj nježnoj koherentnosti.

Prateći dnevničarskom nagnutošću nad sveskom svoga postojanja prelive sopstvene emotivnosti Florika Štefan ne uspeva uvek da se otme od lične, privatne ispovesti, od ispovesti koja bi otkrila, u školici intime, i zrno bisera poezije za svakog čoveka, za svaku srodnicičku vezu. U njenoj poeziji, ponekad, ima i razneženosti i bolećivosti, patetičnosti i raspršicanosti, trenutaka kada se suza i jadikovka lako otmu, apatičnosti, beznadu i crnila, ali sve to pesnikinja dočekuje i ispraća uspravno, nikad na kolenima. Međutim, i to je činjenica, u poslednjim zbirkama, lamentacije suve češće, oproštajna mahanja na nekom imaginarnom rubu sve zanetija prazninom koja se napregnuto i osluškuje i nazire unutarnim vidom koji imaju samo ljubavnici, proroci i pesnici.

A pred tom neumitnošću praznine utočišta u koje će se skloniti pesnikinja su: sadašnji trenutak življenja, ljubav, humanitet, pesma. Sva ta utočišta nisu za nju skrivalice i kule od slonovače, sva ona podrazumevaju aktivnog, delatnog subjekta licem okrenutog svetu i svetlosti, čoveku i slobodi, altruiste i u svakom pojedinačnom slučaju. Utočište za pesnikinju, dakle, znači toplo materinsko jezgro humaniteta, okrilje ljudske celovitosti i uznesenosti. Zato je lirika sete i prolaženja života i ljubavi Florike Štefan, njene najbolje pesme, lirika davanja. Naročito: davanja. Ne samo svoje vere, nade, svojih očekivanja i opredeljivanja, prisnih ispovedanja, ukupnog sentimenta, svih milosrđa i nežnosti, već davanja srca i duše i svih đamara životnih. I to davanja bez ostatka, štedro, nešteditimice: ljubavi, materinstvu, prirodi kao pan-teosu, zavičaju i otadžbini, kolektivnom nadahnuću.

milan kečić, prilaz mostu u ečki